

РЕЦЕНЗІЇ

УДК 343.132

Чернявський С. С. – доктор юридичних наук, професор, проректор Національної академії внутрішніх справ, м. Київ
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-2711-3828>

Теоретичні та прикладні засади контрольно-наглядової діяльності в межах досудового розслідування

Рец. на кн.: Мірковець Д. М. *Контрольно-наглядова діяльність на досудовому розслідуванні: теорія та практика* : монографія. Одеса : Гельветика, 2021. 432 с.

У монографії Д. М. Мірковця досліджено сучасну теоретично й практично значущу проблему – здійснення контрольно-наглядової діяльності на досудовому розслідуванні.

Автор справедливо зазначає, що забезпечення, додержання та захист прав людини є надзвичайно актуальним для кримінального судочинства в стадії досудового розслідування, характерними ознаками якого є специфічні завдання та способи їх розв'язання, а його процедурний характер передбачає застосування правообмежувальних заходів і засобів, зокрема негласних.

Значення контрольно-наглядової діяльності як дієвого засобу забезпечення дотримання прав осіб і законності досудового розслідування не викликає сумніву, проте несистемні законодавчі зміни, наслідком яких є дублювання повноважень суб'єктів контрольно-наглядової діяльності, правова невизначеність таких понять, як «нагляд» і «контроль», суперечлива регламентація механізму реалізації контрольно-наглядових повноважень – причини, які суттєво ускладнюють функціонування системи контрольно-наглядової діяльності на досудовому розслідуванні.

Тому наукові й практичні рекомендації, сформульовані в монографії за результатами всебічного та системного дослідження контрольно-наглядової діяльності на досудовому розслідуванні, сприятимуть її удосконаленню як у нормативному, так і в правозастосовному аспектах.

Монографія складається з п'яти розділів, у яких, з огляду на сучасний стан законодавства й правозастосовної практики, комплексно досліджено проблеми контрольно-наглядової діяльності на досудовому розслідуванні у межах авторської концепції та визначено напрями вдосконалення цієї діяльності.

Перший розділ «Теоретико-методологічні та правові засади контрольно-наглядової діяльності на досудовому розслідуванні» присвячено аналізу наукової літератури за відповідним напрямом, обґрунтуванню авторської концепції контрольно-

наглядової діяльності на досудовому розслідуванні, формулюванню методології дослідження та визначенню поняття й сутнісних характеристик контрольно-наглядової діяльності на досудовому розслідуванні.

Концепція зазначеної діяльності на досудовому розслідуванні, що розроблена автором, є цілісною теоретичною моделлю, системою, побудованою на підставі сформульованих мети, поняття, завдань, принципів та інших сутнісних характеристик контрольно-наглядової діяльності на досудовому розслідуванні як інституту, і вже крізь призму загального розуміння окреслено особливості кожного її виду з визначенням власного місця у системі контрольно-наглядової діяльності, співвідношенням з іншими її видами.

Сформульовано поняття та мету контрольно-наглядової діяльності на досудовому розслідуванні, що є основою для її системного дослідження як правового інституту та її видів як відносно самостійних, але пов'язаних елементів цієї системи, окреслено предмет, об'єкт, межі, принципи й інші сутнісні її характеристики.

Зазначену діяльність представлено як систему, в якій виокремлено такі елементи: суб'єкт контрольно-наглядової діяльності, який здійснює вплив; об'єкт контрольно-наглядової діяльності – слідчий, детектив, прокурор, дізнавач, на яких здійснюється вплив; засоби та методи контрольно-наглядової діяльності, завдяки яким здійснюється вплив (потрібні зміни); результат контрольно-наглядової діяльності – реагування уповноваженого органу, на який було спрямовано контрольно-наглядовий вплив.

У другому розділі «Керівник органу досудового розслідування в системі контрольно-наглядової діяльності на досудовому розслідуванні» розкрито поняття організації досудового розслідування як процесуальної функції керівника органу досудового розслідування та надано характеристику процесуальних й організаційних форм реалізації повноважень керівником органу досудового розслідування.

Організація цієї діяльності як процесуальна функція та процес спрямована на виконання завдань кримінального провадження, дотримання прав і свобод осіб, що забезпечується завдяки власним правовим інструментам і засобам. Це визначає специфіку цього виду контролюно-наглядової діяльності та водночас характеризує як складову відповідної системи.

На підставі аналізу нормативних актів і матеріалів практики автор обґрунтував, що процесуальні й організаційні повноваження керівника органу досудового розслідування втілено в Кримінальному процесуальному кодексі України неповно, що зумовлює проблеми в практичній діяльності.

Сформульовано рекомендації щодо удосконалення законодавства та правозастосовної практики, значну увагу акцентовано на питаннях негласної складової досудового розслідування.

Розділ 3 «Організація і процесуальне керівництво досудовим розслідуванням як основні функції прокуратури» містить питання співвідношення функцій нагляду та процесуального керівництва в діяльності прокурора на досудовому розслідуванні, визначення поняття, мети, завдань, принципів процесуального керівництва на досудовому розслідуванні та методики процесуального керівництва.

Автор обґрунтовує позицію щодо того, що прокурорський нагляд повинен бути спрямований на перевірку законності й обґрунтованості вже виконаних дій і прийнятих рішень, а керівництво досудовим слідством – на перевірку дій і рішень, що виконуються (приймаються), або запланованих до реалізації. Це сприятиме ефективному розподілу повноважень суб'єктів контролюно-наглядової діяльності, зробить можливим і прозорим виконання ними своїх функцій задля досягнення спільної мети.

Мету процесуального керівництва визначено за трьома пов'язаними рівнями: 1) зумовлена метою досудового розслідування (досудове розслідування розглядається як сфера діяльності прокурора, мета досудового розслідування тут є відправною точкою для визначення та конкретизації способу досягнення мети процесуального керівництва, її подальшої структуризації); 2) відповідає загальній меті контролюно-наглядової діяльності на досудовому розслідуванні; 3) конкретизується завданнями кримінального провадження (як змістовна складова).

У формуванні методики процесуального керівництва акцентовано на його діяльнісній, динамічній характеристиці, а не сприйнятті процесуального керівництва як «статичного» набору певних елементів із одночасним визначенням як діяльності.

У розділі 4 «Судовий контроль на досудовому розслідуванні» визначено місце судового контролю

в системі контролюно-наглядової діяльності на досудовому розслідуванні, розкрито зміст попереднього та наступного судового контролю.

Судовий контроль на досудовому розслідуванні як напрям контролюно-наглядової діяльності визначено як діяльність слідчого судді щодо дотримання прав, свобод та інтересів осіб у досудовому провадженні. Предмет судового контролю визначено на двох рівнях: 1) законність дії або рішення органу досудового розслідування (чи передбачені ці дії та рішення законодавством, відповідність процесуальній формі); 2) зміст (фактичні дані), чим аргументовано ці дії та рішення.

Також обґрунтовано позицію щодо того, що дії та заходи, які потребують судового контролю, становлять певну групу, в основі формування якої – правообмежувальний характер таких дій і заходів, а обов'язковість судового контролю є юридичною гарантією дотримання законності, прав і свобод осіб.

Розділ 5 «Перспективи удосконалення організаційних засад контролюно-наглядової діяльності на досудовому розслідуванні» містить рекомендації щодо оптимізації структурно-функціонального забезпечення досудового розслідування, позиції щодо розмежування процесуального керівництва й організації досудового розслідування, авторський погляд на співвідношення інституту контролюно-наглядової діяльності із самостійністю та незалежністю слідчого (детектива).

З огляду на значний досвід діяльності слідчих підрозділів Національної поліції України (до 2015 року – органів внутрішніх справ), а також створене матеріальне й організаційно-правове підґрунтя діяльності слідчих підрозділів Державного бюро розслідувань, обґрунтовано необхідність створення єдиного слідчого апарату на основі відповідних відомств – Державну службу досудових розслідувань. Це надасть змогу зберегти налагоджену взаємодію слідчих й оперативних підрозділів під час розслідування кримінальних правопорушень і подолати відомчу залежність слідчих від керівників територіальних правоохоронних органів.

Призначенням функції організації досудового розслідування визначено: забезпечення всебічності, повноти й неупередженості дослідження обставин кримінального провадження, а також прийняття законних і неупереджених процесуальних рішень шляхом активного впливу на перебіг досудового розслідування; надання правильної й об'єктивної оцінки діям слідчого та виправлення слідчих помилок; прийняття ефективних рішень щодо вдосконалення діяльності слідчого, а в разі виявлення неправомірної поведінки – ужиття заходів щодо усунення порушень вимог законодавства та запобігання їм у майбутньому.

Підтверджено необхідність наділення слідчого повноваженнями самостійно виконувати такі дії: розв'язувати питання щодо об'єднання чи надання матеріалів досудових розслідувань; зупиняти досудове розслідування; приймати рішення щодо проведення освідування; звертатися до слідчого судді з клопотанням про застосовування таких заходів забезпечення кримінального провадження як привід, відсторонення від посади, тимчасовий доступ до речей і документів, арешт майна, запобіжні заходи (особисте зобов'язання та особисті поруки), негласні слідчі (розшукові) дії;

відкривати матеріали досудового розслідування; направляти до суду клопотання про звільнення від кримінальної відповідальності; звертатися із запитом про міжнародну правову допомогу.

Отже, монографія є завершеним науковим дослідженням на актуальну тематику, має суттєве науково-практичне значення.

Упровадження результатів дослідження та рекомендацій, сформульованих Д. М. Мірковцем, у практичну діяльність та нормотворчий процес сприятиме удосконаленню контрольної-наглядової діяльності на досудовому розслідуванні.

Рецензія надійшла до редколегії 26.02.2021

Cherniavskyi S. – Doctor of Law, Professor, Vice-Rector of the National Academy of Internal Affairs, Kyiv, Ukraine
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-2711-3828>

Theoretical and Applied Principles of Control and Supervision Activities within the Pre-Trial Investigation

Review of the book: Mirkovets D. Control and supervisory activities in the pre-trial investigation: theory and practice : monograph. Odesa : Helvetyka, 2021. 432 p.